

УДК 336.67

JEL: G23

Лойко Валерія Вікторівна

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів та економіки,
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-3248-1585
e-mail: v.loiko@kubg.edu.ua

Босва Марія Юрївна

здобувач ступеня бакалавра
кафедри фінансів та економіки,
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0001-5483-069X
e-mail: myboieva.is15@kubg.edu.ua

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Анотація. У статті розглянуто види фінансових ризиків страхової компанії, виділено причини, які можуть посприяти виникненню фінансових ризиків: економічні фактори, зовнішні втручання в діяльність страхової компанії, юридичні втручання, внутрішні дії (або бездіяльність), нестабільність фінансового ринку. Виділено наступні види фінансових ризиків страхової компанії: ризики, пов'язані із купівельною спроможністю грошей; ризики, пов'язані із вкладанням капіталу; ризики, пов'язані із операційною діяльністю компанії. Виокремлено фінансові ризики, які можна застрахувати і які не можна застрахувати. Виділено найбільш чутливі складові діяльності страхових компаній до фінансових ризиків: продажі, податки, маркетинг, інвестиції, фінанси. Процес управління ризиками передбачає здійснення як внутрішнього, так і зовнішнього факторного аналізу. Виділено п'ять етапів, з яких складається процес управління фінансовими ризиками страхової компанії: ідентифікація, оцінка, пріоритизація, реагування, реалізація плану управління ризиками. До найважливіших загроз фінансової діяльності страхової компанії при оцінці фінансових ризиків віднесено наступні види ризиків: ризик втрати платоспроможності; ризики втрати фінансової стійкості та незалежності. Проведено розрахунки коефіцієнтів оцінки фінансового стану та ризиків страхової компанії. За результатами розрахунків зроблено висновок, що страхова компанія, яку було обрано для дослідження, підтверджує статус фінансово стійкої та надійної компанії. Більшість показників перевищували нормативний рівень в декілька разів, показуючи позитивні тенденції до збільшення. Наведено порівняльну характеристику основних методів, завдяки яким у компаніях відбувається процес мінімізації фінансових ризиків. У страховій компанії, яка досліджувалась, для зниження фінансових ризиків використовується методи диверсифікації, хеджування і страхування ризиків. Зроблено висновок, що стандартизація фінансових ризиків у діяльності страхових компаній відсутня. Великі страхові компанії нівелюють виникнення фінансових ризиків обсягами надання страхових послуг, а невеликі страхові компанії приймають рішення в основному спираючись на міркуванні їх власників або управляючих компанією.

Ключові слова: Україна, страхові компанії, фінанси, ризики, управління, методи, переваги, недоліки.

DOI: <http://doi.org/10.32750/2019-0203>

ВСТУП

Постановка проблеми. Важливість вивчення фінансових ризиків пов'язана в першу чергу з тим, що вони здійснюють значний вплив на ефективність і результативність діяльності суб'єктів господарської діяльності і, зокрема, страхових компаній, обумовлюють нестабільність через свою невизначеність, а також загрожують отриманню прибутків через негативний ефект, що спричиняють. Тому з розвитком

фінансових відносин більш серйозною і актуальною постає проблема дослідження фінансових ризиків, їх класифікації, особливостей прояву, і головне, методів управління фінансовими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення фінансових ризиків, їх класифікації, впливу на діяльність підприємств та методів управління висвітлюються у роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких варто виділити наступних: Авдійський В.И., Балясна Ю.С., Бернстайн П., Бланк І.О., Вард С., Вечканов Г.З., Внукова Н.М., Дудкіна О.В., Жихор О.Б., Мелкумов Я.С., Носова Є.А., Стоянова О.С., Сосновська О.О., Рамський А.Ю., Райзберг Б.А., Чапман С. та інші. Але все ж таки волатильність умов економічного середовища і кон'юнктури фінансового ринку потребує подальшого дослідження цієї проблеми, і тому має значення дослідження сутності, видів, особливостей фінансових ризиків та дослідження методів ризик-менеджменту.

Мета статті. Дослідження сутності і видів фінансових ризиків та обґрунтування найбільш ефективних методів управління фінансовими ризиками у страховій компанії.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Протягом останніх років світове фінансове середовище стикається з великою кількістю труднощів, які є специфічними для сучасного стану економіки. Перш за все, до таких труднощів відносять високий ступінь невизначеності, яка, в свою чергу, ускладнює процес прийняття потрібних економічних рішень. Всі учасники, що здійснюють свою діяльність на фінансовому ринку в умовах невизначеності, ретельно підходять до можливості отримання негативного результату при прийнятті рішень, прогнозування подальших дій, оцінці ймовірності несприятливих наслідків, щоб визначити найбільш ефективні напрями подальшої діяльності і уникнути ризикованих ситуацій.

Найбільш впливовими ризиками здійснення економічної діяльності страхових компаній виступають фінансові ризики, які викликані невизначеністю природних, людських та економічних факторів, які за несприятливих умов можуть призвести до збитків у фінансово-господарській діяльності. Урахування фінансових ризиків є необхідним для планування господарської діяльності в умовах ринку. У свій час, займаючись дослідженнями та аналізом підприємницького прибутку, Адам Сміт розглядав у структурі прибутку таку складову як «плата за ризик».

Фінансові ризики значно впливають на різноманітні сфери фінансової діяльності, але особливо вплив позначається в двох областях: зростання прибутковості організації та загроза банкрутства. В одній з них рівень ризику відіграє ключову роль при формуванні рівня прибутковості фінансової діяльності, адже ці два показники тісно пов'язані один з одним і являють єдину систему «прибутковість-ризик». А в інший, фінансовий ризик виступає як важливий аспект ініціювання загрози банкрутства, адже втрати відчуються найбільш якщо вони взаємопов'язані з фінансовим ризиком.

Існує певний спектр причин, які можуть посприяти виникненню фінансових ризиків. Серед них можна виділити наступні:

1) нестабільність фінансового ринку: нестабільність фінансових ринків часто характеризується мінливим рухом курсів акцій і валют і коливаннями процентних ставок, що може призвести до збитків компанії;

2) економічні фактори: економіка країни та її окремі галузі можуть зіткнутися з такими проблемами, як мінливість попиту і пропозиції на товари або гроші, різнобічність пріоритетності інвестування коштів, обмеженість знань про області бізнесу, що можуть

мати негативний вплив на результат господарської діяльності окремих суб'єктів господарювання;

3) дії та рішення сторонніх організацій: фінансові ризики також можуть виникати через різнобічні дії зовнішніх контрагентів, таких як постачальники, конкуренти і, навіть, клієнти;

4) внутрішні дії (або бездіяльність): неритмічність у внутрішніх процесах, системах і роботі працівників компанії також можуть збільшити схильність організації до фінансових ризиків;

5) юридичні втручання: час від часу уряди розробляють нові закони або оновлюють існуючі, що значно впливає на фінансовий аспект бізнесу. Це може привести до зростання величини витрат на підприємстві (організації, компанії), які знизять розмір прибутку, або вплинути на процеси прийняття рішень які сприяють отриманню певних ресурсів.

Для більш повного розуміння фінансових ризиків, їх прийнято розмежовувати на певні види (табл.1).

Таблиця 1

Види фінансових ризиків страхової компанії

Підгрупи ризиків	Види ризиків
Ризики, пов'язані із купівельною спроможністю грошей	Інфляційний ризик
	Валютний ризик
	Ризик зниження купівельної платоспроможності населення
	Ризик ліквідності
Ризики, пов'язані із вкладанням капіталу	Інвестиційний ризик
	Процентний ризик
	Кредитний ризик
Ризики, пов'язані із операційною діяльністю	Ризик виникнення збитків із-за некоректної роботи персоналу
	Андеррайтерський ризик

Джерело: складено авторами на основі [1,2].

Зазвичай, їх поділяють на декілька груп – це ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей та ризики, пов'язані з вкладанням капіталу, ризики, пов'язані із операційною діяльністю [1-5]. До першої групи відносяться інфляційний ризик, валютний ризик, ризик зниження купівельної спроможності населення та ризик ліквідності. До другої – інвестиційний ризик, процентний ризик і кредитний ризик. До третьої групи віднесено ризик виникнення збитків у діяльності страхової компанії із-за некоректної роботи персоналу, андеррайтерський ризик - ймовірність виникнення збитків компанії через збільшення відповідальності страховика з огляду на антиселекції ризиків.

Не менш важливим є розподіл фінансових ризиків за можливістю їх страхування. Тому, виокремлюють фінансові ризики, які можна застрахувати і які не можна застрахувати. Ризики, що піддаються страхуванню – це події, на випадок настання яких здійснюється їх страхування. До фінансових ризиків, які не можливо застрахувати відносяться ризики, на які немає пропозиції відповідних страхових продуктів на фінансовому ринку [3].

Управління фінансовими ризиками є невід'ємним елементом будь-якої господарської діяльності. Управління ризиками – це динамічний процес, який пов'язаний із внутрішньою діяльністю компанії. Фінансовий ризик впливає на всі складові господарської діяльності, проте найбільш чутливими є наступні складові: продажі, податки, маркетинг, інвестиції, фінанси. Процес управління ризиками передбачає здійснення як внутрішнього, так і зовнішнього факторного аналізу. Внутрішня частина аналізу включає виявлення та ідентифікацію фінансових ризиків, з якими стикається компанія, і розуміння їх важливості. Для ефективного управління фінансовими ризиками необхідно вивчити організаційну структуру компанії, склад її керівництва, клієнтів, постачальників, конкурентів, структуру балансу і положення на ринку. Важливо також враховувати всі зацікавлені сторони, їх цілі і готовність йти на ризик. Як тільки з'явиться чітке розуміння фінансових ризиків, та ідентифіковані джерела їх виникнення, тоді можлива розробка відповідної стратегії у поєднанні із політикою управління ризиками. Процес управління фінансовими ризиками є безперервним. Необхідно розробляти і вдосконалювати стратегії відповідно до змін на ринку і вимог організацій.

Більшість стратегій управління фінансовими ризиками націлено на уникнення зайвих втрат і максимального збільшення прибутку. Цей процес далекий від точної науки і, щоб бути ефективним, вимагає певного обсягу знань про діяльність та розвиток фінансового ринку. Стратегії управління фінансовим ризиком включають в себе перетворення ризику від первісного носія ризику до іншої сторони без зменшення можливості втрат, зменшення можливості ризику, уникнення ризику і прийняття частини або всіх потенційних наслідків конкретного ризику. Знаючи потенційний масштаб і ймовірність будь-якого фінансового ризику, керівництво має вирішити, як з ним боротися. Існують різні стратегії та інструменти для кожного з цих варіантів, і для кожного типу ризику.

- Внутрішні стратегії формуються на готовність прийняти ризик і керувати ним всередині компанії в рамках звичайних ділових операцій.

- Стратегії розподілу ризиків відносяться до стратегій, які зменшують або поділяють ризики із зовнішньою стороною.

- Стратегії передачі ризику припускають можливість прийняття на себе ризик третьою стороною, що сприяє зниженню ризику всередині компанії.

Вибір найбільш підходящої стратегії і конкретного інструменту залежить від ставлення до ризику, рівня знань та досвіду ведення бізнесу, і ефективності конкретного інструменту.

Як правило, виділяють п'ять етапів, з яких складається процес управління ризиками [1]:

- 1) ідентифікація ризиків – визначення ризиків, яким піддається організація, що зазвичай є першим кроком процесу управління ризиками;

- 2) оцінка ризиків – використовується поєднання якісних і кількісних методів, кожен виявлений ризик оцінюється за визначеною шкалою;

- 3) пріоритизація ризиків – процес ранжування ризиків за допомогою різних методів, найчастіше за допомогою карти оцінки ризиків по матриці, яка вимірює ймовірність і вплив;

- 4) реагування на ризик – в залежності від оцінки ризиків компанія розробляє план дій, які сприятимуть запобіганню, нівелюванню або ігноруванню ризиків;

- 5) реалізація плану управління ризиками – після розробки плану дій необхідно його реалізувати та контролювати виконання.

До найважливіших загроз фінансової діяльності страхової компанії при оцінці ризиків відносять такі види ризиків:

- ризики втрати платоспроможності;
- ризики втрати фінансової стійкості та незалежності.

Однією з головних умов платоспроможності страхової компанії відповідно до чинного законодавства є перебільшення фактичного запасу платоспроможності (ФЗП) над нормативним запасом (НЗП). За результатами аналізу статистичних даних звітності страхової компанії, можна зробити висновок про те, що за 2016-2018 рр. страхова компанія виконувала дану вимогу, оскільки значення фактичного запасу платоспроможності щороку перевищувало його нормативне значення.

На рис. 1 зображено наглядно тенденцію розвитку показників платоспроможності страхової компанії, а саме показників фактичного запасу платоспроможності, нормативного запасу платоспроможності і маржі платоспроможності.

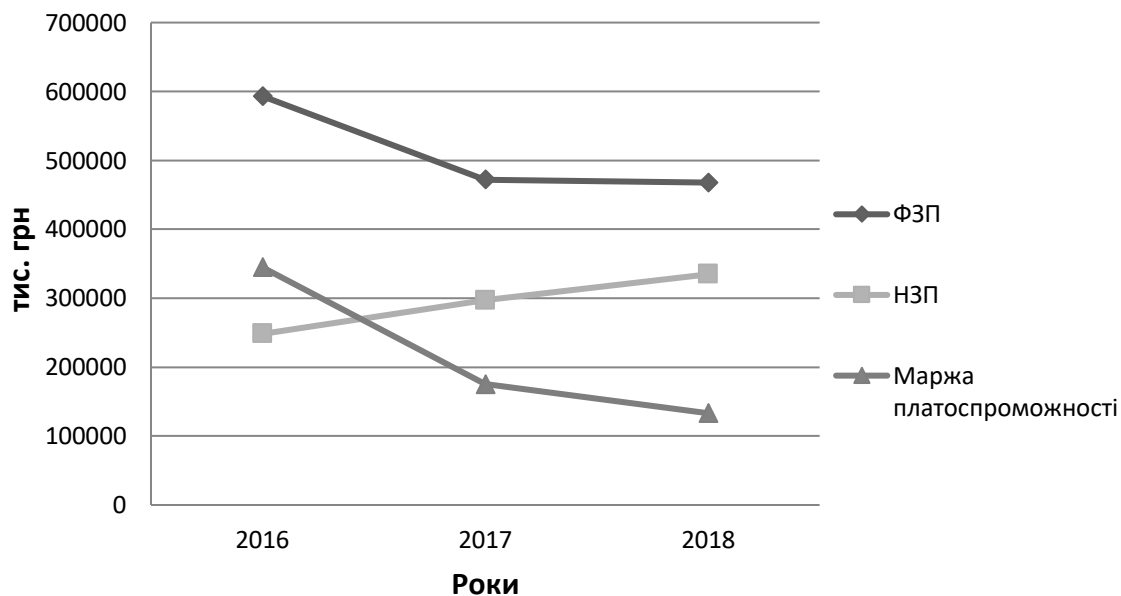

Рис. 1. Динаміка показників платоспроможності страхової компанії за 2016-2018 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних фінансової звітності страхової компанії.

За даними, представленими на рис. 1, можна зробити висновок, що маржа платоспроможності має стійку негативну тенденцію до спаду, і за досліджуваний період знизилась на 61,4 %. Якщо врахувати, що маржа платоспроможності показує величину власних вільних коштів установи, що є у її розпорядженні, то можемо зробити висновок, що за останні три досліджувані роки в страховій компанії відбувається зменшення вільних коштів.

До головних фінансових ризиків страхової компанії також відносять ризик втрати фінансової стійкості і незалежності. Фінансова стійкість підприємства – це таке розміщення його фінансових ресурсів, їх розподілення і застосування, що надає розвиток підприємству на основі збільшення прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах припустимого рівня ризику [4]. У

табл. 2 наведено основні показники фінансової стійкості страхової компанії та визначено їх динаміку за останні три роки.

Таблиця 2

Показники фінансової стійкості страхової компанії за 2016-2018 рр.

Показники	Роки			Нормативне значення	Абсолютне відхилення
	2016	2017	2018		
Коефіцієнт фінансової автономії	0,42	2,73	0,25	0,4 – 0,6	-0,17
Коефіцієнт фінансової залежності	2,35	3,66	3,95	1,67 – 2,5	1,60
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	1,35	2,66	2,95	0,4 – 0,6	1,60
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	2,15	2,90	3,08	0,1 і вище	0,92
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,96	0,96	0,96	0,7 – 0,9	0,00

Джерело: розраховано авторами на основі даних фінансової звітності страхової компанії.

Аналізуючи показники фінансової стійкості можна зробити висновки, що коефіцієнт фінансової автономії або незалежності протягом досліджуваного періоду не є стабільним. Так у 2017 р. спостерігалось значення коефіцієнта, що є вище норми, що свідчить про позитивну тенденцію, а у 2018 р. він дещо зменшився, тобто фінансова стійкість підприємства також зменшилась. Коефіцієнт фінансової залежності є вище норми і за досліджуваний період збільшився, що свідчить про зростання фінансової стійкості та зниження залежності зі сторони власників страхової компанії. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу значно перевищує норму, крім того, за період що аналізується, він ще збільшився, а така тенденція свідчить про зростання частки позикових коштів та негативно впливає на діяльність страхової компанії. Коефіцієнт фінансової стійкості має високе значення і знаходиться майже в межах норми, а його значення за аналізований період є абсолютно незмінним. Це свідчить про скорочення рівня ризику втрати платоспроможності та покращення подальшої перспективи функціонування страхової компанії. Найбільших змін за досліджуваний період зазнав коефіцієнт фінансової автономії (або незалежності), він знизився у 2018 р. на 0,17 порівняно з 2016 р. Це вказує на більш низький рівень захищеності кредиторів і високий рівень настання фінансових ризиків. Проаналізувавши коефіцієнти, можна зазначити, що страхова компанія підтверджує статус фінансово стійкої та надійної компанії за розрахованими фінансовими коефіцієнтами. Більшість показників перевищували нормативний рівень в декілька разів, показуючи позитивні тенденції до збільшення.

Застосування різних методів зменшення рівня фінансового ризику потребує не тільки гарного розуміння їх переваг і недоліків, а також дотримання певних умов таких як, наприклад, додаткові витрати часу на проведення розрахунків, наявність фінансових ресурсів, складність запропонованих методів у застосуванні, щоб підібрати найбільш відповідний метод для прийняття правильних рішень щодо мінімізації фінансових ризиків[4]. У табл. 3 наведено порівняльну характеристику основних методів, завдяки яким у компаніях відбувається процес мінімізації фінансових ризиків.

Таблиця 3

Порівняльна характеристика методів зменшення фінансового ризику

Назва методу	Характеристика методу	Переваги застосування методу	Недоліки застосування методу
Уникнення ризику	Ухилення від здійснення операцій, пов'язаних з ризиком	Установа захищає себе від можливих загроз і втрат	Позбавлення можливості отримання прибутку; обмеження фінансової діяльності
Прийняття ризику	Сплату всіх збитків за рахунок своїх власних ресурсів	Метод не є складним	Витрати на сплату фінансових втрат
Передача ризику	Передача відповідальності за ризик іншим суб'єктам	Зменшення фінансових витрат на компенсацію за ризик	Метод несе певні витрати
Страхування ризику	Резервування ресурсів, які у майбутньому можуть бути використані на покриття збитків від можливих втрат, що викликані фінансовими ризиками	Найбільш загальноприйнятий і ефективний метод, що не потребує додаткових витрат часу	Окремі фінансові витрати на сплату страхового внеску
Диверсифікація	Розподілення фінансових ризиків між різними фінансовими об'єктами, що призводить до зниження фінансових втрат компанії	Витрати розподіляються між декількома об'єктами, через що установа не несе великих витрат	Метод займає певні витрати часу; можливий неправильний вибір рішення щодо об'єктів
Хеджування	Відкриття угод на фінансовому ринку для зменшення впливу фінансових ризиків	Метод дає можливість фіксації прибутку фінансової установи на визначеному рівні	Відмова від можливості отримання додаткового прибутку
Об'єднання ризику	Зменшення ймовірності настання ризиків через їх поділ між кількома суб'єктами	Отримання гарантій покриття збитків у майбутньому	Метод є витратним
Лімітування	Встановлення лімітів щодо розміру фінансових ризиків установи	Метод не є складним; не потребує великих фінансових витрат; обмежує витрати до певного прийняттого рівня	Обмеження щодо одержання можливих прибутків; для реалізації потрібна правильна обрана фінансова політика
Внутрішні фінансові нормативи	Розробка документів, що регулюють діяльність установи	Метод не є затратний	Загроза неправильної оцінки економічних показників

Джерело: складено авторами на основі опрацювання даних із наукових джерел

[1,2,4].

Слід зазначити, що у страховій компанії, яка досліджувалась, для зниження фінансових ризиків використовується методи диверсифікації, хеджування і страхування ризиків.

У теперішній час страхові компанії застосовують систему оцінки ризиків Value at Risk (VaR), яка передбачає оцінку ризику за результатом настання небажаної події і сумою втрат, яку понесене компанія у разі здійснення ризикової ситуації. Враховуючи недоліки існуючого методу українськими науковцями запропоновано застосовувати сценарний метод оцінки ризиків, який є більш доцільним для застосування у діяльності страхових компаній [5].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Компанії беруть на себе фінансові ризики, в надії отримати фінансову винагороду. Ризик має важливе значення в бізнесі як двигун зростання і рентабельності. Однак різні види фінансових ризиків мають свої переваги і недоліки, що робить кожен з них більш чи менш прийнятним в різний час. Розуміння переваг і недоліків фінансових ризиків в компанії є відправною точкою для визначення того, які ризики приймати і коли. Так як уникнути ризику при здійсненні господарської діяльності практично неможливо, то компанії необхідно здійснювати впровадження певної політики в області ризику, серед якої можна виділити такі напрями як політика прийняття ризику, або уникнення ризику, або ж політику зниження ризику.

Проведений аналіз існуючої ситуації управління фінансовими ризиками в українських страхових компаніях надав можливість зробити висновки, що стандартизація фінансових ризиків у діяльності страхових компаній відсутня. Великі страхові компанії нівелюють виникнення фінансових ризиків обсягами надання страхових послуг, а невеликі страхові компанії приймають рішення в основному спираючись на міркуванні їх власників або управляючих компанією. У невеликих страхових компаніях немає спеціальних підрозділів для управління фінансовими ризиками. Відсутність ситуації стандартизації фінансових ризиків у страхових компаніях негативно впливає на оцінку ймовірності виникнення ризику і розмір можливих збитків компанії. Доцільно у подальшому удосконалювати методи ідентифікації та управління фінансовими ризиками страхових компаній та впроваджувати стандартизовані системи ризик-менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сосновська О.О. Вплив глобальних ризиків сучасності на функціонування підприємств: Колективна монографія: Фінансові механізми інноваційного економічного розвитку України в умовах євроінтеграції: за ред. проф. В.В. Лойко, А.Ю. Рамського. К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018. С. 232 с.
2. Sosnovska O.O., Zhytar M. O. Integral Valuation of the System Efficiency of Economic Security of the Enterprise: Collective Monograph Association Agreement: Driving integrational Changes, Accent Graphics Communications. Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 109-121.
3. Боева М.Ю., Лойко В.В. Фінансові ризики страхових компаній. Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи [Текст]: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції,(м. Київ, 29 листопада 2018 р.) / Київський університет імені Бориса Грінченка.- Київ, 2018. – С. 15-18.
4. Міністерство економічного розвитку України. Національний стандарт України ДСТУ IES / ISO 31010:2013. Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (IES/ ISO31010:2009, ITD). Київ: Мінекономрозвитку України, 2015. – 80 с.

5. Дорошенко, Н., Загорська, Д., & Суй, І. (2018). Ризики страхової компанії: класифікація та методи аналізу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*, (94), 82-89. URL: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2018-94-08>.

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.